

2. Мірошніченко М.І. Державність і право України: генезис у європейському контексті (3 найдавніших часів до початку XIX ст.). *Монографія*. К.: Атіка, 2006. 544 с.

3. Детально про методологію доказової юриспруденції див.: О.Костенко. Соціальний натуралізм–методологічна основа прогресивної юриспруденції. *Право України*. Вип.1/2014. С.126-135.

4. Мірошніченко М.І. Історія українського права: Джерела: *Посіб. для самот. роботи*. Ч. 2. Київ: Друкарник, 2019. 146 с.

5. Про концепцію детально: Назаренко О.А. «Захищаю кого хочу та як хочу» або російська модель відповідальності за захист. (R2R). *Правове регулювання економіки*. 2014. № 14. С. 372–383; Його ж: Від відповідальності за захист до відповідального захисту: вдосконалення концепції. *Міжнародні читання з міжнародного права пам'яті професора П. Є. Казанського : матеріали четвертої міжнар. наук. конф. (м. Одеса, 8–9 лист. 2013 р.)* / відп. за випуск к.ю.н., доц. М. І. Пашковський; Національний університет "Одеська юридична академія". Одеса : Фенікс, 2013. С. 148-152

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-607-5-24>

ЦИФРОВІЗАЦІЯ МЕДІАЦІЇ ЯК АЛЬТЕРНАТИВНОЇ ФОРМИ ВИРІШЕННЯ СПОРІВ В УКРАЇНІ

Міхо Кирило Вадимович

аспірант

*Науково-дослідний інститут приватного права і підприємництва імені академіка Ф.Г. Бурчака Національної академії правових наук України
м. Київ, Україна*

Медіація, як альтернативна форма вирішення спорів, активно впроваджується в Україні у різних сферах суспільних відносин, які мають приватний чи публічний характер. Це обумовлено потребою в швидкому, конфіденційному вирішенні приватного чи публічного (у разі передбачення такого шляху законом) спору порівняно із судовим процесом.

Проблеми, які виникають при практичному застосуванні норм Закону України «Про медіацію» є предметом дослідження багатьох українських вчених. Натомість в юриспруденції бракує наукових робіт, в яких процедура медіації досліджується в частині її цифровізації. Тож заявлена тема є актуальною.

Так, зокрема, окремими науковцями визнається, що на сьогодні використання цифрових технологій в юриспруденції може розглядатися як реалізація основоположних прав та свобод людини і громадянина. В різних сферах суспільного життя цифрові технології займають особливе місце. Разом з тим практичне застосування новітніх цифрових технологій в Україні – це складне завдання, а впровадження штучного інтелекту (далі – ШІ) відбувається повільно. Складність полягає у: відсутності належної нормативно-правової бази щодо їх застосування; здійсненні заходів кібербезпеки; дотриманні основоположних прав та свобод людини і громадянина, закріплених на міжнародному та національному рівнях; належному технічному забезпеченні відповідних е-програм; наявності знань та вмінь у їх застосуванні громадянами; довірі суспільства; вирішенні питань щодо можливості наділення ШІ певними правами; встановлення відповідальності за порушення ШІ прав людини тощо [1].

Науково-практичний аналіз норм Закону України «Про медіацію» від 16 листопада 2021 року № 1875-IX засвідчив, що цей Закон не використовує термін «цифровізація» чи інші терміни, які є синонімами до нього. Закон України «Про цифровий контент та цифрові послуги» від 10 серпня 2023 року № 3321-IX також не розкриває зміст поняття «цифровізація». Натомість законодавство України використовує цей термін та розкриває його зміст. Так, наприклад, у розпорядженні Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020 роки та затвердження плану заходів щодо її реалізації» від 17 січня 2018 р. № 67-р під терміном «цифровізація» розуміється насичення фізичного світу електронно-цифровими пристроями, засобами, системами та налагодження електронно-комунікаційного обміну між ними, що фактично уможливило інтегральну взаємодію віртуального та фізичного, тобто створює кіберфізичний простір [2].

В науковій літературі слушно зазначається, що цифровізацію у широкому сенсі можливо розглядати як тренд ефективного світового розвитку тільки в тому випадку, якщо цифрова трансформація відповідає наступним вимогам: вона охоплює виробництво, бізнес, науку, соціальну сферу та звичайне життя громадян; супроводжується тільки ефективним використанням її результатів; її результати доступні користувачам перетвореної інформації; її результатами користуються не тільки фахівці, але й пересічні громадяни, а користувачі цифрової інформації мають навички роботи з нею [3].

У зв'язку із вище викладеним зазначимо, що, на нашу думку, цифровізація може відбуватися і в процедурі медіації, наприклад, при укладенні цивільно-правових договорів, як от: договору про проведення

медіації, медіаційної угоди, угоди за результатами медіації, при створенні реєстру медіаторів та пошуку медіаторів, при підготовці до процедури медіації (вирішенні організаційних проблем), при визначенні методики проведення медіації, тощо.

Разом з тим, використання цифрових технологій та штучного інтелекту в процедурі медіації не повинно порушувати права, свободи та інтереси людини і громадянина, міжнародні та національні норми права. Відтак в науково-практичній літературі слушно доводиться, що деякі новітні цифрові технології вже використовуються в юридичній практиці, а в подальшому, разом із штучним інтелектом, можуть бути удосконалені та використані з дотриманням принципу верховенства права та морально-етичних принципів і правил їх використання, визначених на національному та міжнародному рівнях, а також законодавчого закріплення змісту, мети, завдань, меж, порядку та способів дії, відповідальності тощо. Важливо щоб вони відповідали принципу верховенства права та не порушували основоположні права та свободи громадян. Рішення штучного інтелекту повинні піддаватися поясненню, а людина має контролювати використання штучного інтелекту у юридичних процесах, медіації та нести відповідальність [4].

Слід зазначити і те, що для українських та європейських фахівців з альтернативного вирішення спорів створено комплексний освітньо-практичний довідник, який допомагає ефективно працювати в цифровому середовищі, зберігаючи конфіденційність та професійні стандарти. Презентував інструментарій SET University у співпраці з міжнародними партнерами в рамках проекту «Цифрові інновації для альтернативного вирішення спорів у країнах Вишеградської четвірки та в Україні». Дослідження серед 86 практиків з п'яти країн показало: 72 % медіаторів у своїй практиці мають низький рівень цифрового впровадження. Головні проблеми – технічні труднощі, брак довіри до цифрових інструментів через питання конфіденційності та правова невизначеність онлайн-процедур. Парадокс: 74 з 86 опитаних активно використовують цифрові інструменти для комунікації, але не знають, як робити це безпечно та ефективно. Цікаво, що Україна виявилася лідером цифрової інтеграції серед усіх досліджених країн. Понад 29 % українських медіаторів працюють на просунутому рівні. Це прямий результат трансформації судової системи, постійних кіберзагроз із боку росії та загальної цифрової інтеграції країни. Водночас український ринок досі потребує спеціалізованих платформ ADR національного масштабу. Цифрова трансформація медіації – це не про заміну людини технологіями. Це про те, щоб звільнити час від рутини і зосередитися на тому, що робить медіацію ефективною: на емпатії, довірі та пошуку win-win рішень [5].

Дійсно, цифровізація медіації має на меті не замінити медіатора чи сторону спору, а «полегшити» (можливо пришвидшити) процедуру медіації, удосконалити її відповідно до сучасного розвитку суспільних відносин, але із дотриманням міжнародних, конституційних та інших норм права, у межах, порядку та в спосіб, визначені законом. Відтак в Україні є нагальна необхідність у прийнятті відповідного закону чи внесенні змін до Закону України «Про медіацію» в частині застосування цифрових технологій (цифровізації) та штучного інтелекту.

Процес цифровізації медіації можна визначити як впровадження цифрових інструментів та технологій для врегулювання спорів чи конфліктів в процедурі медіації, яке забезпечує швидкість, доступність та автоматизацію відповідних процесів та процедур, не порушуючи принцип верховенства права та дотримуючись стандартів та норм міжнародної практики та національного законодавства.

Основними аспектами цифровізації медіації можуть бути: онлайн-платформи (використання спеціалізованих інструментів для комунікації сторін, як от, «кімнати обговорень» для проведення окремих, конфіденційних розмов з кожною зі сторін (кокуси), відеочати (Zoom, Teams, Skype), а також системи електронного підпису для фіксації цивільних угод; автоматизація рутини (спрямована на звільнення часу медіатора для підготовки процедури медіації та вирішення спору). Основними викликами є те, що впровадження цифрових технологій вимагає вирішення питань етики та адаптації правової моделі медіації, законодавчого врегулювання, збереження конфіденційної інформації тощо.

Література

1. Кармаза О. О. Правова природа штучного інтелекту та цифрових технологій у цивільничному процесі України. Науковий вісник публічного та приватного права. 2021. Вип. 4. С. 24-30.

2. Про схвалення Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020 роки та затвердження плану заходів щодо її реалізації: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 17 січня 2018 р. № 67-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/67-2018-%D1%80#Text>.

3. Хаустова М. Г. Поняття цифровізації: національні та міжнародні підходи. Право та інновації. 2022. № 2 (38). С. 7-18.

4. Закон України «Про медіацію». Науково-практичний коментар. Судова практика. Зразки документів. Вид. 2-е доп. і перероб. За заг. ред. д.ю.н., професора Кармази О. О., д.ю.н., професора Кушерець Д. В., к.ю.н., доцента Федоренко Т. В., адвоката Домінгос Г. К.: ВДК «Університет «Україна», 2025. 350 с.

5. У вільному доступі з'явився унікальний інструментарій із цифровізації медіації. Прес-реліз. PRAVO. Видавництво ЮРИДИЧНА ПРАКТИКА. 20.02.2026, 17:39. URL: <https://pravo.ua/u-vilnomu-dostupi-z-iyavyvsia-unikalnyi-instrumentarii-z-tsyfrovizatsii-mediatsii/>.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-607-5-25>

КІБЕРАТАКИ У КОНТЕКСТІ ПРИНЦИПУ ВІЙСЬКОВОЇ НЕОБХІДНОСТІ

Пасешник Олександр Русланович

*аспірант кафедри міжнародного, цивільного та комерційного права,
Державний торговельно-економічний університет
м. Київ, Україна*

Розвиток інформаційно-комунікаційних технологій перетворив кіберпростір на окреме середовище ведення ворожих дій у сучасних збройних конфліктах. Кібератаки дедалі частіше застосовуються поряд із традиційними засобами боротьби та можуть бути спрямовані на систему військового управління, зв'язку, енергетичну інфраструктуру, транспортні мережі, державні реєстри й інші інформаційні ресурси. У зв'язку з цим особливою актуальності набуває питання застосування норм міжнародного гуманітарного права до кібератак і можливості їх правового виправдання з позицій принципу військової необхідності.

Міжнародне гуманітарне право поширюється на всі засоби і методи ведення війни, незалежно від рівня їх технічної новизни. Тому кібератаки, якщо вони здійснюються у зв'язку зі збройним конфліктом, також підпадають під його регулювання. Визначальне значення має принцип військової необхідності, оскільки саме він дає змогу оцінити, чи існує правове виправдання для застосування кібератак у конкретній бойовій ситуації.

Принцип військової необхідності означає, що сторона конфлікту може вдаватися лише до тих засобів і методів ведення війни, які об'єктивно необхідні для досягнення законної військової мети. Він не є самостійним дозволом на будь-які дії, що здаються ефективними з оперативного погляду, і діє лише в межах інших норм міжнародного гуманітарного права. Тому військова необхідність не виправдовує невинних дій, напади на цивільні об'єкти чи заподіяння надмірної шкоди цивільному населенню [1].